

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ**

**Л.С. Данилевська, Л.В. Долока,
Н.Б. Кузнецова, А.О. Цибань**

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА

Завдання до виконання практичних робіт

Черкаси – 2024

УДК: 658 (076)

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Черкаського державного бізнес-коледжу
Протокол № 03-24/25 від 17 грудня 2024 р.*

**Укладачі: Данилевська Л.С., Долока Л.В.,
Кузнецова Н.Б., Цибань А.О.**

Навчальна практика.

Завдання до виконання практичних робіт.

Черкаси, 2024 р. 58 с.

Рецензент: Кукса В.М., канд. екон. наук, доцент кафедри економіки, фінансів, обліку, математичних та інформаційних дисциплін Черкаської філії ПВНЗ «Європейський університет»

Навчально-методична розробка містить короткі теоретичні відомості по кожній темі навчальної дисципліни, практичні завдання та вимоги щодо виконання на оформлення практичних робіт.

Доробок розроблений відповідно до програми освітньої компоненти «Навчальна практика» та призначений для здобувачів початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти, освітнього ступеня молодший бакалавр за спеціальністю 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Економіка та управління бізнесом».

Затверджено на засіданні кафедри економіки,
управління та адміністрування
Протокол № 2 від 07.11.24 р.

© Л.С. Данилевська,
Л.В. Долока,
Н.Б. Кузнецова,
А.О. Цибань, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Програма навчальної практики	7
Тема 1. Аналіз техніко-економічних показників діяльності підприємства	11
Тема 2. Аналіз рівня й динаміки виробленої продукції	14
Тема 3. Аналіз асортименту і структури випуску продукції	16
Тема 4. Аналіз динаміки чисельності працівників і оцінка забезпечення підприємства трудовими ресурсами	18
Тема 5. Аналіз складу і структури персоналу	20
Тема 6. Аналіз руху трудових ресурсів	22
Тема 7. Аналіз продуктивності праці	24
Тема 8. Аналіз динаміки, складу й структури фонду оплати праці	26
Тема 9. Аналіз середнього рівня оплати праці	28
Тема 10. Оцінка ефективності використання витрат на заробітну плату	30
Тема 11. Аналіз забезпечення підприємства необоротними активами	31
Тема 12. Аналіз динаміки, складу й структури основних засобів підприємства	33
Тема 13. Оцінка технічного стану основних засобів	35
Тема 14. Оцінка ефективності використання основних засобів	38
Тема 15. Оцінка ефективності використання оборотних засобів	40
Тема 16. Аналіз витрат підприємства	42
Тема 17. Оцінка конкурентоспроможності підприємства	44
Вимоги щодо виконання та оформлення практичних робіт	49
Критерії оцінювання знань студентів	51
Список використаних джерел	53
Список рекомендованих джерел	54

ВСТУП

Дисципліна «Навчальна практика» є важливою та невід’ємною частиною системи практичної підготовки фахівців з економіки.

Навчальна дисципліна спрямована на формування комплексу знань щодо системного оцінювання діяльності підприємства, знайомить із основними методами та прийомами економічного аналізу, особливостями організації і здійсненні аналітичної роботи, навчає використовувати результати аналізу для прийняття правильних управлінських рішень.

Метою практичних занять є формування у здобувачів освіти практичних навичок аналітичної роботи, вміння до пошуку, опрацювання і систематизації інформації, працюючи з фінансовою та статистичною звітністю підприємства.

Навчальна практика сприяє вдосконаленню практичних навичок та компетенцій за обраною спеціалізацією і є завершальною частиною другого навчального семестру першого року навчання за скороченою програмою підготовки молодших бакалаврів.

Практична підготовка забезпечує формування у здобувачів спеціальності «Економіка» наступних компетентностей:

Загальні компетентності:

ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні компетентності:

СК4. Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати.

СК6. Здатність застосовувати комп’ютерні технології та програмне забезпечення з обробки даних для вирішення

економічних завдань, аналізу інформації та підготовки аналітичних звітів.

СК9. Здатність використовувати сучасні джерела економічної, соціальної, управлінської, облікової інформації для складання службових документів та аналітичних звітів.

СК11. Здатність проводити економічний аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, оцінку їх конкурентоспроможності.

СК 13. Здатність самостійно виконувати завдання, за усталеними алгоритмами здійснювати економічні розрахунки, організовувати роботу та аналізувати первинну інформацію.

Очікувані результати проходження навчальної практики для здобувачів початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти, освітнього ступеня молодший бакалавр за спеціальністю 051 «Економіка»:

ПРН5. Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій для прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).

ПРН 9. Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.

ПРН 12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПРН 13. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.

ПРН 16. Вміти використовувати дані, надавати аргументацію, критично оцінювати логіку та формувати висновки з аналітичних текстів з економіки.

ПРН 18. Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів.

ПРН 21. Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне, креативне, самокритичне мислення.

ПРН 23. Демонструвати вміння знаходити оптимальні, обґрунтовані, творчі рішення для розв'язування типових спеціалізованих професійних задач.

На навчальну практику відводиться 180 годин / 6 кредитів ECTS.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Тема 1. Аналіз техніко-економічних показників діяльності підприємства

Джерела інформації для аналізу основних техніко-економічних показників діяльності підприємства. Аналіз організаційно-технічного рівня виробництва. Написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 2. Аналіз рівня й динаміки виробленої продукції

Напрями аналізу виробництва продукції. Аналіз обсягів й динаміки виробленої продукції підприємства. Аналіз ритмічності виробництва продукції. Інформаційне забезпечення аналізу виробленої продукції. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 3. Аналіз асортименту і структури випуску продукції

Аналіз номенклатури й асортименту продукції. Аналіз оновлення продукції. Аналіз структури виробленої продукції. Аналіз сезонності виробництва продукції. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 4. Аналіз динаміки чисельності працівників і оцінка забезпечення підприємства трудовими ресурсами

Напрями аналізу трудових ресурсів. Аналіз динаміки і складу працівників. Аналіз забезпеченості підприємства трудовими ресурсами. Основні джерела інформації для аналізу трудових ресурсів підприємства. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 5. Аналіз складу і структури персоналу

Класифікація персоналу. Значення та завдання аналізу структури персоналу. Розрахунок структури персоналу підприємства за різними класифікаційними ознаками. Аналіз якісного складу працівників. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 6. Аналіз руху трудових ресурсів

Зовнішній та внутрішнього обороту працівників. Абсолютні і відносні показники руху робочої сили. Аналіз динаміки руху робочої сили на підприємстві. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 7. Аналіз продуктивності праці

Розрахунок показників продуктивності праці. Методи визначення продуктивності праці. Аналіз рівня й динаміки показників продуктивності праці. Причини та наслідки зростання (зниження) продуктивності праці на підприємстві. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 8. Аналіз динаміки, складу й структури фонду оплати праці

Напрямки аналізу оплати праці. Аналіз динаміки фонду оплати праці. Аналіз складу і структури фонду оплати праці. Оцінка виконання планового фонду оплати праці. Інформаційне забезпечення аналізу оплати праці на підприємстві. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 9. Аналіз середнього рівня оплати праці

Розрахунок середнього рівня оплати праці одного штатного працівника підприємства. Аналіз динаміки середнього рівня

оплати праці на підприємстві. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 10. Оцінка ефективності використання витрат на заробітну плату

Показники ефективності витрат на заробітну плату. Аналіз співвідношення темпів зростання продуктивності праці й заробітної плати. Написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 11. Аналіз забезпечення підприємства необоротними активами

Основні напрями аналізу необоротних активів. Аналіз динаміки необоротних активів. Аналіз складу й структури необоротних активів підприємства. Інформаційне забезпечення аналізу. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 12. Аналіз динаміки, складу й структури основних засобів підприємства

Аналіз наявності й складу основних засобів. Аналіз структури основних засобів. Розрахунок показників руху основних засобів. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 13. Оцінка технічного стану основних засобів підприємства

Розрахунок показників технічного стану основних засобів. Аналіз стану основних засобів. Розрахунок середнього строку використання та середнього віку основних засобів. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 14. Оцінка ефективності використання основних засобів

Аналіз ефективності використання основних засобів підприємства. Аналіз динаміки показників ефективності використання виробничих основних засобів. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 15. Оцінка ефективності використання оборотних засобів

Аналіз складу оборотних активів підприємства. Розрахунок показників ефективності використання оборотних засобів. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 16. Аналіз витрат підприємства

Аналіз витрат звичайної діяльності. Аналіз операційних витрат. Аналіз структури витрат за економічними елементами. Аналіз собівартості продукції за статтями калькуляції. Побудова діаграм та написання аналітичних висновків на основі проведених розрахунків.

Тема 17. Оцінка конкурентоспроможності підприємства

Визначення конкурентних переваг підприємства. Оцінка конкурентоспроможності підприємства. Оцінка конкурентоспроможності продукції. Написання висновків на основі проведених розрахунків.

ТЕМА 1. АНАЛІЗ ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Теоретичні відомості

Починаючи розглядати діяльність підприємства, перш за все, потрібно проаналізувати основні техніко-економічні показники, для того, щоб знати реальну картину розвитку підприємства та його подальші перспективи.

Техніко-економічні показники – величини, які характеризують матеріально-виробничу базу підприємств, використання знарядь і предметів праці, організацію виробництва, затрати на виробництво продукції.

До основних техніко-економічних показників підприємства належать:

- річний обсяг виробництва і реалізації продукції;
- середньооблікова чисельність працюючих;
- продуктивність праці одного працюючого і одного робочого;
- річний фонд оплати праці;
- середньорічна заробітна плата;
- собівартість річного випуску продукції;
- прибуток від реалізації продукції;
- середньорічна вартість основних засобів та ін.

Основними джерелами інформації для аналізу техніко-економічних показників діяльності підприємства є фінансова звітність: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 2 «Звіт про фінансові результати» («Звіт про сукупний дохід»), Форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів», форма № 4 «Звіт про власний капітал», форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» та статична звітність: № 1-ПВ «Звіт з праці».

Для оцінки зміни показників в динаміці розраховують абсолютні і відносні відхилення.

Абсолютне відхилення (AB) відображає приріст чи зниження показника в сумі. Абсолютне відхилення може розраховуватись при порівнянні звітнього періоду з минулим (або фактичних даних з плановими за один звітний період):

$$AB = Y_1 - Y_0 \quad (1)$$

де Y_1 - фактичний показник у звітному році;

Y_0 - фактичний показник у минулому році, або плановий показник.

Відносне відхилення (BB) – показує на скільки відсотків змінився показник у звітному році порівняно з минулим роком (або на скільки відсотків змінився фактичний показник порівняно із запланованим):

$$BB = \frac{Y_1}{Y_0} \times 100\% - 100\% \quad (2)$$

або

$$BB = \frac{Y_1 - Y_0}{Y_0} \times 100\% \quad (3)$$

Джерела: [4, с. 94; 7, с. 68]

Завдання до виконання практичної роботи

На основі даних статистичної та фінансової звітності проаналізувати основні техніко-економічні показники діяльності підприємства. Результати аналізу оформити у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз техніко-економічних показників діяльності
підприємства

Показники	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення	
			Абсолютне (±)	Відносне (%)
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.				
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.				
Валовий прибуток, тис. грн.				
Чистий фінансовий результат, тис. грн.				
Вартість основних засобів, тис. грн.				
Вартість оборотних активів, тис. грн.				
Фонд оплати праці, тис. грн.				
Чисельність працюючих, чол.				
Продуктивність праці, тис. грн.				
Середньомісячна заробітна плата, грн.				

За результатами розрахунків зробити аналітичний висновок.

ТЕМА 2. АНАЛІЗ РІВНЯ Й ДИНАМІКИ ВИРОБЛЕНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Теоретичні відомості

Для виробничого підприємства найважливішим показником діяльності є обсяг виробництва продукції.

Продукція як результат виробництва конкретного підприємства охоплює товари (готову продукцію, напівфабрикати), виконані роботи і надані послуги. Продукція може вимірюватися натуральними (шт., т, м³, тощо) та вартісними (грн) показниками. Найточніше відображають обсяги виготовленої продукцію натуральні показники.

Основні напрями аналізу виробництва продукції:

- аналіз рівня і динаміки виробленої продукції;
- аналіз структури обсягу виробленої продукції;
- аналіз номенклатури, асортименту і оновлення продукції;
- аналіз сезонності і ритмічності виробництва;
- аналіз якості і конкурентоспроможності продукції.

Аналіз випуску продукції у натуральному та вартісному виразі виконують за допомогою класичних методів економічного аналізу – методами визначення абсолютних, відносних та середніх величин, порівняння та ін. Аналіз випуску продукції в натуральному виразі починається з визначення абсолютного відхилення фактичного випуску за кожним видом продукції порівняно із планом і показниками попереднього року, потім відносних показників (темпів зростання або приросту обсягів продукції).

Основними джерелами інформації для аналізу є статистична звітність: форма № 1П-НПП річна «Звіт про виробництво та реалізацію промислової продукції», № 1-П (місячна) "Звіт про виробництво промислової продукції за видами", форма №1-підприємство «Структурне обстеження підприємства».

Джерела: [1, с. 199; 4, с. 230; 9, с. 91; 10, с. 157]

Завдання до виконання практичної роботи

На основі даних статистичної звітності проаналізувати рівень і динаміку виробленої продукції підприємства. Результати аналізу оформити в у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2

Аналіз рівня й динаміки виробленої продукції в натуральних одиницях

Назва виду продукції	Минулий період	Звітний період	Відхилення	
	Значення показника (шт., тонн)	Значення показника (шт., тонн)	Абсолютне (+,-)	Відносне (%)
– продукція А				
– продукція Б				
– продукція В				
– ...				
Всього				

На основі аналізу рівня і динаміки виробленої продукції сформуванати гістограму, яка буде відображати обсяг виробленої продукції підприємством за видами. На основі проведених розрахунків зробити аналітичний висновок.

ТЕМА 3. АНАЛІЗ АСОРТИМЕНТУ І СТРУКТУРИ ВИПУСКУ ПРОДУКЦІЇ

Теоретичні відомості

Одним із важливих напрямів аналізу обсягу випуску продукції є вивчення його в асортиментно-структурному розрізі.

Асортимент – це перелік найменувань продукції, що випускає підприємство по кожному її виду.

Структура продукції – це співвідношення окремих видів продукції в загальному обсязі їх виробництва, виражене у відсотках.

Виконати план за структурою – означає зберегти у фактичному обсязі виробленої продукції заплановані співвідношення окремих її видів.

Зміна структури продукції дуже впливає на всі економічні показники: обсяг випуску продукції, матеріаломісткість продукції, собівартість, прибуток і рентабельність.

Основними *джерелами інформації* для аналізу є: форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», форма № 1П-НПП річна «Звіт про виробництво та реалізацію промислової продукції», № 1-П (місячна) "Звіт про виробництво промислової продукції за видами", форма №1-підприємство «Структурне обстеження підприємства».

Джерела: [3, с. 125; 4, с. 242; 10, с. 159]

Завдання до виконання практичної роботи

Проаналізувати асортимент та структуру виробленої продукції підприємства протягом двох років. Результати аналізу оформити у вигляді табл. 3.

Таблиця 3

Аналіз асортименту та структури виробленої продукції підприємства

Показники	Роки				Відхилення	
	Минулий рік		Звітний рік		Абсолютне, тис.грн.	Структури %
	Сума, тис. грн.	Структура, %	Сума, тис. грн.	Структура, %		
Вироблено всього, в т.ч.:						
– продукція А						
– продукція Б						
– продукція В						
– ...						
– інша продукція						

На основі проведених розрахунків побудувати діаграми:

1) гістограму, яка відобразить динаміку обсягу виробництва основних видів продукції підприємства протягом аналізованого періоду;

2) кругову діаграму, яка відобразить структуру виробленої продукції в звітному році.

За результатами розрахунків зробити аналітичний висновок.

ТЕМА 4. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЧИСЕЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ І ОЦІНКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ

Теоретичні відомості

Аналіз забезпечення підприємства трудовими ресурсами передбачає:

- 1) горизонтальний аналіз кількості працівників;
- 2) вертикальний аналіз кількості працівників;
- 3) аналіз руху працівників.

Горизонтальний аналіз трудових ресурсів полягає у визначенні абсолютного і відносного відхилення фактичної кількості працівників від планової кількості, від кількості попередніх періодів загалом по підприємству, чи за окремими групами і категоріями.

Узагальнюючим показником забезпечення підприємства трудовими ресурсами є співвідношення темпів зростання кількості працівників, обсягів виробництва та фінансових результатів. Позитивною вважається тенденція, коли за звітний період обсяги виробництва зростають швидшими темпами, ніж кількість працівників.

Вертикальний аналіз трудових ресурсів передбачає розрахунок співвідношення між групами і категоріями працівників, а також аналіз відхилень у структурі працівників.

Основними джерелами інформації для аналізу трудових ресурсів є статистична звітність: форма №1-ПВ (місячна) «Звіт із праці»; №1-ПВ (квартальна) «Звіт із праці», Форма № 7-ПВ «Звіт про заробітну плату за професіями окремих працівників», форма №3-борг «Звіт про заборгованість з оплати праці» та ін.; первинна облікова документація: наказ про прийняття на роботу чи припинення трудових відносин, наказ про надання відпустки, табель обліку робочого часу; необлікова інформація: штатний розпис, матеріали спеціальних соціологічних досліджень та ін.

Джерела: [4, с. 122; 9, с. 53; 10, с. 172]

Завдання до виконання практичної роботи

Оцінити забезпеченість підприємства трудовими ресурсами. В ході аналізу порівняти фактичні показники звітного року з минулими та плановими показниками. Співставити темпи зростання чисельності працівників з темпами зростання обсягу виробництва продукції. Результати аналізу оформити у вигляді табл. 4.

Таблиця 4

Оцінка забезпеченості підприємства трудовими ресурсами

Категорії персоналу і обсяг продукції	Фактично за минулий рік	За звітний період		Абсолютне відхилення (\pm)		Фактично, у %	
		за планом	фактично	від плану	від минулого року	до плану	до минулого періоду
Усього персоналу, осіб							
у т. ч.:							
1. Працівники основної діяльності							
із них:							
– робітники							
– службовці							
2. Непромисловий персонал (неосновної діяльності)							
Обсяг товарної продукції, тис. грн							

За результатами розрахунків зробити аналітичний висновок.

ТЕМА 5. АНАЛІЗ СКЛАДУ І СТРУКТУРИ ПЕРСОНАЛУ

Теоретичні відомості

Структура персоналу – це співвідношення між групами і категоріями працівників виражене у відсотках до загальної кількості працівників підприємства.

Персонал з метою аналізу класифікують за різними ознаками. За характером участі у виробничому процесі розрізняють персонал зайнятий основною діяльністю (промислово-виробничий персонал) і персонал зайнятий неосновною діяльністю (непромисловий персонал). Відповідно до виконуваних функцій персонал поділяється на категорії: керівники, фахівці, службовці, робітники та ін. У складі функціональних груп персонал поділяється за фахом, спеціальностями, кваліфікацією. Крім того для аналізу складу і структури працівників використовують групування за статтю, віком, освітою, стажем роботи тощо.

При аналізі чисельності і структури слід враховувати, що збільшення чисельності промислово-виробничого персоналу і зменшення адміністративського є позитивною тенденцією росту обсягу виробництва та зменшення витрат на оплату праці.

Джерела: [4, с. 128; 9, с. 55]

Завдання до виконання практичної роботи

Проаналізувати структуру працівників підприємства за характером їх участі у виробничому процесі та відповідно до виконуваних функцій протягом двох років. Результати аналізу оформити у вигляді табл. 5.

Таблиця 5

Аналіз складу і структури персоналу підприємства

Показники	Минулий рік		Звітний рік		Відхилення		
	осіб	Структура, %	осіб	Структура, %	Абсолютне, осіб	Відносне, %	Структури, %
Усього персоналу, (у т.ч.):							
1. Працівники основної діяльності							
із них:							
– робітники							
– службовці							
– керівники							
– спеціалісти							
2. Непромисловий персонал							

На основі проведених розрахунків сформувати кругову діаграму, яка буде відображати структуру персоналу та звітний період.

За результатами розрахунків зробити аналітичний висновок.

ТЕМА 6. АНАЛІЗ РУХУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

Теоретичні відомості

На завершальному етапі аналізу забезпечення підприємства трудовими ресурсами здійснюють аналіз руху працівників

Рух працівників підприємства розглядають у двох напрямках:

- *зовнішній оборот*, тобто сукупність прийнятих і вибулих з підприємства працівників за певний період;
- *внутрішній оборот*, тобто перехід працівників з однієї категорії в іншу, при якому змінюється кількість працівників у кожній з цих категорій і не змінюється їхня загальна кількість.

Під час аналізу руху працівників основну увагу приділяють зовнішньому обороту прийнятих і звільнених працівників.

Крім абсолютних показників, обчислюють і відносні показники руху працівників, які характеризують інтенсивність обороту та визначаються такими коефіцієнтами:

1) *Коефіцієнт обороту з прийому працівників* — це відношення прийнятих за звітний період працівників до середньооблікової кількості штатних працівників;

2) *Коефіцієнт обороту з вибуття працівників* — це відношення кількості працівників, які вибули за звітний період, до середньооблікової кількості штатних працівників;

3) *Коефіцієнт загального обороту* – це відношення суми прийнятих працівників і тих, які вибули за звітний період, до середньооблікової кількості штатних працівників;

4) *Коефіцієнт плинності кадрів* – це відношення кількості працівників, яких звільнено за звітний період за власним бажанням і за порушення трудової дисципліни до середньооблікової кількості штатних працівників.

Джерела: [4, с. 132; 9, с. 56]

Завдання до виконання практичної роботи

Проаналізувати рух персоналу на підприємстві.
Результати аналізу оформити у вигляді табл. 5.

Таблиця 5

Аналіз руху персоналу на підприємстві

Показники	Минулий рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення (±)	Темп приросту, %
1. Середньоспиксова чисельність працівників, осіб				
2. Прийнято на роботу нових працівників протягом року, осіб				
3. Вибуло працівників, осіб				
у т. ч. з причин:				
а) призов до армії, вибуття на навчання, вихід на пенсію та з інших причин, передбачених законом				
б) з власного бажання				
в) звільнення за порушення трудової дисципліни				
4. Коефіцієнт обороту:				
– з прийому				
– зі звільнення				
5. Коефіцієнт плинності кадрів				
6. Коефіцієнт загального обороту				

На основі проведених розрахунків побудувати гістограму, яка буде відображати зміну показників руху працівників за аналізований період.

За результатами розрахунків зробити аналітичний висновок.

ТЕМА 7. АНАЛІЗ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ

Теоретичні відомості

Продуктивність праці — найважливіший якісний показник використання трудових ресурсів підприємства і головний фактор зростання обсягів виробництва продукції.

Вимірюється продуктивність праці двома способами:

- кількістю продукції, виробленої робітником за одиницю часу (виробіток);
- кількістю часу, затраченого на виготовлення одиниці продукції.

Якщо на підприємстві виробляють однойменну продукції, то виробіток визначають у натуральних одиницях (штуках, кілограмах, літрах тощо). Однак на більшості підприємств виробляється різнойменна продукція, тому найпоширенішим методом вимірювання продуктивності праці є вартісний, за яким продуктивність праці визначається як відношення обсягу виробленої продукції у вартісному виразі до затрат праці. Затрати праці на виробництво продукції можуть бути виражені середньообліковою кількістю працівників (робітників), людино-днями, людино-годинами.

Збільшення продуктивності праці є позитивною тенденцією і свідчить про економічне зростання підприємства.

Основні показники вимірювання продуктивності праці:

- 1) *Середньорічний виробіток* продукції одним робітником – це відношення річного обсягу виробленої продукції до середньооблікової кількості робітників;
- 2) *Середньоденний виробіток* – це відношення обсягу виробленої продукції за звітний період до загальної кількості відпрацьованих усіма робітниками днів за цей же період;
- 3) *Середньогодинний виробіток* – це відношення обсягу виробленої продукції за звітний період до загальної кількості відпрацьованих усіма робітниками годин за цей же період.

Джерела: [1, с. 254; 4, с. 144; 10, с. 182]

Завдання до виконання практичної роботи

Проаналізувати продуктивність праці робітників виробничого підприємства у звітному році. Результати аналізу оформити у вигляді таблиці 7.

Таблиця 7.

Аналіз продуктивності праці робітників підприємства

Показники	Минулий рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення (±)	Темп приросту, %
Обсяг товарної продукції, тис.грн.				
Середньоспискова чисельність робітників, осіб				
Відпрацьовано днів одним робітником за рік				
Середня тривалість робочого дня, год				
Середньорічна продуктивність одного робітника, грн./особу				
Середньоденна продуктивність одного робітника, грн./особу				
Середньогодинна продуктивність одного робітника, грн./особу				

На основі аналізу сформувати гістограму, яка відобразить зміну продуктивності праці за аналізований період.

За результатами розрахунків зробити аналітичний висновок.

ТЕМА 8. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ, СКЛАДУ Й СТРУКТУРИ ФОНДУ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Теоретичні відомості

В ході аналізу оплати праці визначають: динаміку, склад і структуру фонду оплати праці; середній рівень оплати праці; співвідношення між середньорічною оплатою праці та продуктивністю праці.

Фонд оплати праці (ФОП) – кошти, які нараховано за певний період підприємством до виплати працівникам відповідно до чинного трудового законодавства.

ФОП має такі *складові*: фонд основної заробітної плати, фонд додаткової заробітної плати, а також інші заохочувальні та компенсаційні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства.

Структура ФОП – це виражене у відсотках співвідношення його складових частин у загальній вартості ФОП.

В ході аналізу ФОП розраховують абсолютне і відносне відхилення фактичного ФОП від планового, а також оцінюють динаміку ФОП за кілька років діяльності підприємства.

Оскільки абсолютне відхилення ФОП не враховує ступінь виконання плану по виробництву продукції, то по ньому не можна судити про економію чи перевитрату ФОП. Тому більш вагомим показником є *відносна зміна ФОП*, яка розраховується як різниця між фактичним і плановим ФОП, скорегованим на коефіцієнт виконання плану з виробництва продукції. Коректується тільки змінна частина ФОП, тобто та, яка змінюється пропорційно обсягу виробництва продукції (заробітна плата за розцінками, премії працівникам за виробничі результати тощо):

$$\Delta \text{ФОП}_в = \text{ФОП}_ф. - (\text{ФОП}_{\text{пл.зм.}} \times K_{\text{вп}} + \text{ФОП}_{\text{пл.пост.}}), \quad (4)$$

де $\Delta \text{ФОП}_в$ – відносна економія (перевитрати) фонду оплати праці;
 $\text{ФОП}_ф.$ – фактичний фонд оплати праці;
 $\text{ФОП}_{\text{пл.зм.}}$, $\text{ФОП}_{\text{пл.пост.}}$ – відносна змінна та постійна сума планового фонду оплати праці;

$K_{\text{вп}}$ – коефіцієнт виконання плану з виробництва продукції.

Джерела: [4, с. 135; 10, с. 186]

Завдання до виконання практичної роботи

Завдання 1. Проаналізувати динаміку фонду оплати праці та його структуру. Результати аналізу оформити у вигляді таблиці 8. За результатами розрахунків побудувати кругову діаграму, яка відобразить структуру ФОП. Зробити висновки.

Таблиця 8.

Аналіз фонду оплати праці

Показники	Минулий рік		Звітний рік		Відхилення		
	тис.грн	Структура, %	тис.грн	Структура, %	Абсолютне, тис.грн.	Відносне, %	Структури, %
Фонд оплати праці усього, в тому числі:							
- фонд основної заробітної плати							
- фонд додаткової заробітної плати							
- інші заохочувальні й компенсаційні виплати							

Завдання 2. Заповнити таблицю 9 та розрахувати абсолютну та відносну економію (перевитрату) фонду оплати праці. На основі розрахунків зробити висновок щодо ефективності витрат на заробітну плату у звітному періоді.

Таблиця 9

Виконання плану фонду оплати праці

Показники	План	Факт	Абсолютне відхилення (±)	% виконання плану
Фонд оплати праці, тис.грн. в тому числі:				
- змінна частина фонду оплати праці, тис.грн.				
- постійна частина фонду оплати праці, тис. грн.				
Обсяг виробництва продукції, тис. грн.				

ТЕМА 9. АНАЛІЗ СЕРЕДНЬОГО РІВНЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Теоретичні відомості

В процесі проведення аналізу фонду оплати праці суттєвого значення набуває оцінка середньої заробітної плати, яка визначається діленням фонду оплати праці на чисельність працівників. Доцільно проводити оцінку середньої заробітної плати по окремих категоріях працівників підприємства. Додатково до середньої річної (місячної) заробітної плати слід оцінити середньоденну і середньогодинну заробітну плату робітників.

Середньорічна заробітна плата одного робітника розраховується за формулою:

$$\bar{ЗП}_p = \frac{\text{ФОП}_p}{Ч}, \quad (5)$$

де $\bar{ЗП}_p$ – середньорічна заробітна плата, грн;

ФОП_p – річний фонд заробітної плати, грн;

Ч - середньооблікова чисельність працівників, чол;

Середньогодинна заробітна плата одного робітника визначається за формулою:

$$\bar{ЗП}_Г = \frac{\bar{ЗП}_p}{Д \times Г}, \quad (6)$$

де $\bar{ЗП}_Г$ - середньогодинна заробітна плата, грн;

$\bar{ЗП}_p$ - середньорічна заробітна плата, грн;

Д – тривалість робочого періоду, днів;

Г – тривалість робочого дня, годин.

Джерела: [4, с. 152; 10, с. 187]

Завдання до виконання практичної роботи

Проаналізувати середній рівень оплати праці на підприємстві. Результати аналізу оформити у вигляді таблиці 10.

Таблиця 10.

Аналіз оплати праці працівників підприємства

Показники	Минулий рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення	Темп приросту, %
Фонд оплати праці, усього, тис. грн.				
Середньооблікова чисельність працівників, осіб				
Середньорічна оплата праці одного працівника, грн.				
Середньомісячна оплата праці одного працівника, грн.				

За результатами розрахунків зробити аналітичний висновок.

ТЕМА 10. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИТРАТ НА ЗАРОБІТНУ ПЛАТУ

Теоретичні відомості

Оплату праці розглядають у тісному взаємозв'язку з ефективністю праці. З її зростанням створюються реальні передумови для підвищення рівня оплати праці.

При проведенні аналізу фонду оплати праці одним з найбільш важливих етапів є *аналіз співвідношення між темпом зростання середньої заробітної плати і темпами зростання продуктивності праці.*

Для ефективної роботи потрібно щоб темпи росту продуктивності випереджали темпи росту заробітної плати.

Якщо цей принцип не дотримується, то відбувається перевитрата ФОП, підвищення собівартості продукції, зменшення суми прибутку.

Джерела: [1, с. 158; 4, с. 155]

Завдання до виконання практичної роботи

Провести оцінку ефективності витрат на заробітну плату підприємства та заповнити таблицю 11.

Таблиця 11

Оцінка ефективності використання витрат на заробітну плату

Роки/ показники	Обсяг виробництва, тис. грн.	Фонд оплати праці, тис. грн	Середньооблікова чисельність робітників, ос.	Середньорічна продуктивність праці робітника, тис. грн/ос.	Темп зростання продуктивності робітника, %	Середньорічна заробітна плата, грн.	Темп зростання з/п, %
Минулий рік					-		-
Звітний рік							

За результатами розрахунків зробити аналітичний висновок.

ТЕМА 11. АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА НЕОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ

Теоретичні відомості

До *необоротних активів* підприємства належать нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи.

Аналіз необоротних активів здійснюється за такими основними *напрямами*: аналіз забезпечення підприємства необоротними активами; аналіз основних засобів; аналіз нематеріальних активів.

До основних завдань аналізу забезпечення підприємства необоротними активами належать: оцінка динаміки загального обсягу необоротних активів, оцінка складу, структури і структурних зрушень необоротних активів.

Зменшення загальної вартості необоротних активів за аналізований період може свідчити про скорочення підприємством господарської діяльності, тому слід визначити його можливі причини. У процесі аналізу виявляють види необоротних активів, за рахунок яких відбулася зміна їх загального обсягу.

Основним джерелом для аналізу є форма №1 «Баланс», зокрема розділ I активу балансу «Необоротні активи».

Джерело: [4, с. 159]

Завдання до виконання практичної роботи

На основі даних звіту форми №1 «Баланс» здійснити аналіз динаміки необоротних активів підприємства, розрахувати їх структуру. Результати розрахунків оформити у вигляді таблиці 12.

Таблиця 12

Динаміка, склад і структура необоротних активів підприємства

Показники	Минулий рік		Звітний рік		Відхилення (+,-)	
	вартість, тис.грн.	структура, %	вартість, тис.грн.	структура, %	вартості, тис.грн.	структури, %
Нематеріальні активи						
Незавершені капітальні інвестиції						
Основні засоби						
Довгострокові фінансові інвестиції						
Довгострокова дебіторська заборгованість						
Відстрочені податкові активи						
Інші необоротні активи						
<i>Разом</i>						

На основі здійснених розрахунків сформувати кругову діаграму, яка відобразатиме структуру необоротних активів підприємства у звітному році. Зробити аналітичний висновок.

ТЕМА 12. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ, СКЛАДУ Й СТРУКТУРИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Теоретичні відомості

Основні засоби (ОЗ) - матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року.

Основні напрями аналізу основних засобів:

- аналіз динаміки, складу і структури основних засобів;
- аналіз руху основних засобів їх та технічного стану;
- аналіз ефективності використання основних засобів.

Аналіз основних засобів починається з вивчення їхнього складу в цілому по підприємству і по окремих підрозділах. У процесі аналізу встановлюється обсяг, структура, аналізується динаміка ОЗ, відповідність виробничій програмі підприємства.

У процесі аналізу складу і структури, ОЗ за призначенням поділяють на:

Виробничі ОЗ - застосовуються в господарській діяльності підприємства, підлягають амортизації, а витрати на їх відтворення провадяться за рахунок капітальних інвестицій.

Невиробничі ОЗ - це житлові будинки та інші об'єкти соціально-культурного й побутового обслуговування, які перебувають на балансі підприємства і не використовуються в господарській діяльності. Вони відтворюються тільки за рахунок прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства.

Виробничі ОЗ поділяють на 2 частини:

- *активна частина виробничих ОЗ* - впливає на предмети праці, бере участь у переміщенні та переробленні сировини, матеріалів (н-д: машини, обладнання, транспортні засоби).

- *пасивна частина виробничих ОЗ* - не бере безпосередньої участі у процесі виробництва продукції, але створює необхідні для його здійснення умови (н-д: будинки, споруди).

Зростання частки активних виробничих ОЗ є свідченням поліпшення їх структури, підвищення рівня технічної оснащеності виробництва.

Джерелами інформації для аналізу основних засобів підприємства є: виробничо-технічний паспорт підприємства; форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 2 «Звіт про фінансові результати»; форма №1П-НПП "Звіт про виробництво та реалізацію промислової продукції", форма №2-ОЗ ІНВ "Звіт про наявність і рух необоротних активів, амортизацію та капітальні інвестиції", дані проведених на підприємстві інвентаризацій тощо.

Джерела: [3, с. 155; 4, с. 169; 10, с. 190]

Завдання до виконання практичної роботи

Провести оцінку складу й структури основних засобів підприємства. Результати аналізу оформити у вигляді таблиці 13.

Таблиця 13

Динаміка, склад і структура основних засобів підприємства

Показники	Минулий рік		Звітний рік		Відхилення		
	тис.грн	Структура, %	тис.грн	Структура, %	Абсолютне, тис.грн.	Відносне, %	Структури, %
Виробничі основні засоби, зокрема							
- активна частина							
- пасивна частина							
Невиробничі основні засоби							
<i>Разом</i>							

На основі проведених розрахунків побудувати кругову діаграму, яка відобразить структуру основних засобів за поточний рік. За результатами розрахунків зробити аналітичний висновок.

ТЕМА 13. ОЦІНКА ТЕХНІЧНОГО СТАНУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Теоретичні відомості

Для забезпечення нормальних умов здійснення виробничого процесу та підвищення його ефективності основні засоби мають бути у відповідному технічному стані, який оцінюють за допомогою таких показників:

1) *коефіцієнтом зношеності* (K_{zn}) – показує, яка частина вартості основних засобів перенесена на готову продукцію (списана на виробництво продукції в попередніх періодах):

$$K_{zn} = Z_n / OZ_n, \quad (7)$$

де Z_n – сума зносу основних засобів;

OZ_n – первісна вартість основних засобів на початок періоду.

2) *коефіцієнтом придатності* – характеризує частину вартості основних засобів, що не перенесена на виготовлену продукцію:

$$K_{пр} = OZ_з / OZ_n \text{ або } K_{пр} = 1 - K_{zn}, \quad (8)$$

де $OZ_з$ – залишкова вартість основних засобів;

OZ_n – первісна вартість основних засобів.

Чим більший коефіцієнт придатності основних засобів, тим вищий і якісніший їх технічний стан.

Значення коефіцієнта зношеності, що перевищує 0,5, вважається небажаним. Відповідно коефіцієнт придатності не повинен бути нижчим від цього значення.

Показники руху основних засобів:

1) *Коефіцієнт оновлення* ($K_{он}$) - характеризує інтенсивність введення в дію нових основних засобів. Він показує частку введених основних засобів за визначений період (OZ_n) у загальній вартості основних засобів на кінець звітного періоду ($OZ_{кп}$):

$$K_{он} = OZ_n / OZ_{кп} \quad (9)$$

2) *Коефіцієнт вибуття* ($K_{вб}$) – відображає частку виведених з експлуатації OZ протягом періоду, що аналізується ($OZ_в$), в загальній вартості OZ на початок цього періоду ($OZ_{пн}$):

$$K_{\text{виб}} = OЗ_{\text{в}} / OЗ_{\text{пп}} \quad (10)$$

3) Коефіцієнт приросту *OЗ* характеризує рівень приросту основних засобів або окремих його груп за певний період.

$$K_{\text{пр}} = (OЗ_{\text{п}} - OЗ_{\text{в}}) / OЗ_{\text{пп}} \quad (11)$$

Позитивною тенденцією є перевищення коефіцієнта оновлення над коефіцієнтом вибуття.

Джерела: [4, с. 174-175, 10, с. 190]

Завдання до виконання практичної роботи

Завдання 1. Провести оцінку технічного стану основних засобів підприємства та заповнити таблицю 14. За результатами розрахунків зробити аналітичний висновок.

Таблиця 14

Аналіз технічного стану основних засобів

Показники	Минулий рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
Первісна вартість основних засобів, тис. грн.				
Зношеність основних засобів, тис. грн.				
Залишкова вартість основних засобів, тис.грн.				
Коефіцієнт зношеності				
Коефіцієнт придатності				

Завдання 2. Розрахувати показники руху основних засобів підприємства та оцінити зміну стану основних засобів підприємства протягом аналізованого періоду. Результати аналізу оформити у вигляді таблиці 14.

Таблиця 14

Показники руху основних засобів підприємства

Показник	Минулий рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення (±)	Відносне відхилення, %
Основні засоби, тис. грн.:				
Вартість введених основних засобів, тис. грн.				
Вартість виведених основних засобів, тис. грн.				
Коефіцієнт оновлення				
Коефіцієнт вибуття				
Коефіцієнт приросту				

ТЕМА 14. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Теоретичні відомості

Основними показниками ефективності використання основних засобів є:

1) *фондовіддача* (ФВ) — показник, який відображає обсяг виробництва продукції на 1 гривню вартості основних засобів. Визначається, як відношення обсягу продукції у грошовому виразі (ОВ), виробленої підприємством до середньорічної вартості основних виробничих засобів ($OЗ_{\text{сер}}$):

$$ФВ = ОВ / OЗ_{\text{сер}} \quad (12)$$

2) *фондомісткість* (ФМ) — показник, обернений до фондовіддачі. Він показує середню вартість основних засобів, що припадає на 1 гривню виробленої продукції:

$$ФМ = OЗ_{\text{сер}} / ОВ \quad (13)$$

3) *фондорентабельність* (Фр) – коефіцієнт, який показує частку прибутку (П), отриманого підприємством на одну гривню вкладених основних засобів:

$$ФР = П / OЗ_{\text{сер}} \quad (14)$$

Чим більша фондовіддача, фондорентабельність і нижча фондомісткість, тим ефективніше використання основних засобів.

Джерела: [4, с. 182; 10, с. 196]

Завдання до виконання практичної роботи

Провести оцінку ефективності використання основних засобів підприємства. В ході аналізу розрахувати показники фондовіддачі, фондомісткості, фондоозброєності та фондорентабельності та заповнити таблицю 15.

Таблиця 15

Оцінка ефективності використання основних засобів

Показники	Минулий рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення (±)	Відносне відхилення, %
Річний обсяг виробництва продукції, тис. грн				
Середньорічна вартість основних засобів, тис.грн				
Середньоспиксова чисельність працівників, ос.				
Прибуток підприємства, тис.грн.				
Фондовіддача, грн				-
Фондомісткість, грн				-
Фондоозброєність, тис. грн/ос				-
Фондорентабельність, %				-

На основі аналізу сформувати гістограму, яка відобразить динаміку показники ефективності використання основних засобів за два суміжні роки. За результатами розрахунків зробити аналітичний висновок про ефективність використання основних засобів на підприємстві протягом аналізованого періоду.

ТЕМА 15. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ

Теоретичні відомості

Оборотні засоби підприємства поділяються на оборотні фонди і фонди обігу. До оборотних фондів належать: виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів. До фондів обігу належать: готова продукція на складі підприємства та відвантажена, за яку ще не надійшла оплата, дебіторська заборгованість, грошові кошти на рахунках у банках і у касі та ін.

Показники ефективності використання оборотних засобів на підприємстві:

1) *коефіцієнт оборотності оборотних засобів* ($K_{об}$) - визначає кількість оборотів, які можуть здійснити оборотні засоби за певний розрахунковий період часу (найчастіше рік):

$$K_{об} = \text{чистий дохід (виручка) від реалізації} / \text{середьорічна вартість оборотних активів} \quad (15)$$

2) *коефіцієнт завантаження* ($K_{зав}$) – це величина, обернена до коефіцієнта оборотності. Вона показує, яка сума оборотних засобів припадає на одну грошову одиницю реалізованої продукції:

$$K_{зав} = \text{середьорічна вартість оборотних активів} / \text{чистий дохід (виручка) від реалізації продукції} \quad (16)$$

3) *період (тривалість) одного обороту оборотних засобів* ($T_{об}$) показує, скільки днів триває один оборот оборотних засобів:

$$T_{об} = T / K_{об} \quad (17)$$

де T – кількість календарних днів у розрахунковому періоді.

4) Рентабельність оборотних засобів показує, який прибуток припадає на 1 грн оборотних засобів (прибуток і сума оборотних засобів розраховуються за той самий період часу):

$$R = \text{прибуток} / \text{середньорічна вартість оборотних активів} \times 100\%$$

Джерела: [6, с. 318; 9, с. 106;]

Завдання до виконання практичної роботи

На основі даних Балансу провести оцінку ефективності використання оборотних активів підприємства. Заповнити таблицю 16.

Таблиця 16

Оцінка ефективності використання оборотних активів

№ п/п	Показники	Попередній рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення (±)
1	Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.			
2	Оборотні активи, тис. грн.: запаси;			
	дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги;			
	дебіторська заборгованість за розрахунками;			
	гроші та їх еквіваленти;			
	інші оборотні активи.			
3	Коефіцієнт оборотності			
4	Коефіцієнт завантаження			
5	Тривалість обороту, днів			

За результатами розрахунків зробити аналітичний висновок

ТЕМА 16. АНАЛІЗ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Теоретичні відомості

Основні напрями аналізу витрат підприємства:

1) аналіз операційних витрат:

- аналіз витрат на одну гривню вартості продукції;
- аналіз операційних витрат за економічними елементами;
- аналіз операційних витрат за статтями калькулювання;

2) аналіз виробничої собівартості продукції:

- аналіз прямих матеріальних витрат;
- аналіз прямих витрат на оплату праці;
- аналіз непрямих витрат.

Аналіз витрат на виробництво всієї товарної продукції здійснюють за *економічними елементами* (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація основних фондів, інші витрати).

В ході аналізу витрат за економічними елементами вивчають:

- склад елементів витрат, питому вагу кожного елемента витрат;
- динаміку окремих елементів витрат;
- виконання плану за сумою загальних витрат;
- зміни по окремих елементах витрат (суму економії чи перевитрати) та причини цих змін;
- резерви зниження собівартості.

Джерелами інформації аналізу собівартості і витрат на виробництво є:

- планові і звітні калькуляції;
- норми й нормативи використання ресурсів;
- фінансова звітність: форма № 2 „Звіт про фінансові результати”, форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» та ін.
- статистичні звітність: Форма 1-ПВ „Звіт з праці”, Форма 1-підприємництво „Структурне обстеження підприємства” та ін.

– дані оперативного обліку: первинні документи, відомості, реєстри відпущених матеріалів на виробництво, відомості про нарахування зарплати.

Джерела: [3, с. 179; 4, с. 283; 10, с. 219]

Завдання до виконання практичної роботи

На основі даних «Звіту про фінансові результати» провести аналіз витрат підприємства за економічними елементами та заповнити таблицю 17.

Таблиця 17

Аналіз структури витрат за економічними елементами

Елементи витрат	Минулий рік		Звітний рік		Абсолютне відхилення, тис.грн	Темп зростання, %
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %		
Матеріальні витрати						
Витрати на оплату праці						
Відрахування на соціальні заходи						
Амортизація						
Інші операційні витрати						
<i>Разом</i>						

На основі розрахунків сформувати кругову діаграму, яка відображатиме структуру витрат за економічними елементами у звітному році. Зробити аналітичний висновок.

ТЕМА 17. ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Теоретичні відомості

При оцінці конкурентоспроможності підприємств використовують:

- методи оцінки конкурентоспроможності за ринковою часткою;
- матричні методи оцінки конкурентоспроможності;
- методи засновані на теорії якості товару;
- методи засновані на теорії ефективної конкуренції.

Найбільш повну оцінку конкурентоспроможності підприємства можна отримати використовуючи *методи, що базуються на теорії ефективної конкуренції*. Згідно теорії, більш конкурентоспроможними будуть підприємства із кращою організацією діяльності усіх підрозділів і служб. Аналізуються чотири основні аспекти діяльності підприємства: виробнича діяльність, фінансовий стан, збутова діяльність підприємства, конкурентоспроможність продукції.

У зв'язку з тим, що кожний з показників має різний ступінь важливості для розрахунку коефіцієнта конкурентоспроможності підприємства, експертним шляхом визначаються коефіцієнти вагомості критеріїв.

Алгоритм розрахунку коефіцієнта конкурентоспроможності підприємства передбачає три послідовні етапи:

1. Розрахунок одиничних показників конкурентоспроможності підприємства і переведення їх у відносні величини (бали). Для переведення показників у відносні величини проводиться їх порівняння з базовими показниками. Як базові показники можуть використовуватися середньогалузеві показники, показники конкуруючого підприємства, показники оцінюваного підприємства за минулі роки. З метою переведення показників у відносні величини може використовуватися 5-бальна шкала. При цьому в 1-2 бали

переводиться одиничний показники значення якого є гіршим базового, у 3 бали – показник, значення якого на рівні базового, в 4-5 балів – показник, значення якого є кращим базового.

2. Розрахунок критеріїв конкурентоспроможності підприємства.

2.1. Значення критерію ефективності виробничої діяльності ($E_{\text{вир}}$) розраховується:

$$E_{\text{вир}} = 0,3V_{\text{гр}} + 0,1\Phi_{\text{в}} + 0,4P_{\text{п}} + 0,2\Pi_{\text{п}}, \quad (18)$$

де $V_{\text{гр}}$ – відносний показник витрат виробництва на 1 гривню товарної продукції;

$\Phi_{\text{в}}$ – відносний показник фондвіддачі;

$P_{\text{п}}$ – відносний показник рентабельності товару;

$\Pi_{\text{п}}$ – відносний показник продуктивності праці.

2.2. Значення критерію фінансового стану підприємства ($\Phi_{\text{с}}$):

$$\Phi_{\text{с}} = 0,2K_{\text{авт}} + 0,5K_{\text{л}} + 0,3K_{\text{об}}, \quad (19)$$

де $K_{\text{авт}}$ – відносний показник автономії підприємства (фінансової незалежності);

$K_{\text{л}}$ – відносний показник ліквідності;

$K_{\text{об}}$ – відносний показник оборотності обігових коштів.

2.3. Значення критерію ефективності організації збуту та просування товару на ринку ($E_{\text{зб}}$):

$$E_{\text{зб}} = 0,4P_{\text{пр}} + 0,25K_{\text{зав.}} + 0,35K_{\text{рекл}}, \quad (20)$$

де $P_{\text{пр}}$ – відносний показник рентабельності продажів;

$K_{\text{зав.}}$ – відносний показник завантаження виробничих потужностей;

$K_{\text{рекл}}$ – відносний показник ефективності реклами та засобів стимулювання збуту.

1.4. Значення критерію конкурентоспроможності товару визначається за формулою:

$$K_{\text{т}} = 0,5K_{\text{я}} + 0,5K_{\text{ц}}, \quad (21)$$

де $K_{\text{я}}$ – відносний показник якості продукції порівняно з конкурентами;

$K_{ц}$ – відносний показник ціни продукції порівняно з конкурентами.

3. Розрахунок коефіцієнта конкурентоспроможності підприємства здійснюється за формулою:

$$ККП = 0,15 \cdot E_{\text{Вир}} + 0,29 \cdot \Phi_{\text{с}} + 0,23 \cdot E_{\text{зб}} + 0,33 \cdot K_{\text{т}} \quad (22)$$

Джерела: [5; 8, с. 68-69]

Завдання до виконання практичної роботи

Оцінити конкурентоспроможність підприємства використовуючи метод, що базується на теорії ефективної конкуренції. На основі фінансової звітності підприємств розрахувати одиничні показники конкурентоспроможності підприємств та заповнити таблицю 18.

Таблиця 18.

Одиничні показники конкурентоспроможності підприємства

Показник	Ум. познач	Аналізоване підприємство		Підприємство конкурент	
		Минулий рік	Звітний рік	Минулий рік	Звітний рік
1	2	3	4	5	6
1. Ефективність виробничої діяльності					
1.1 Витрати на 1 грн товарної продукції, грн	$V_{\text{гр}}$				
1.2 Фондовіддача, грн	$\Phi_{\text{в}}$				
1.3 Рентабельність продукції, %	$P_{\text{п}}$				
1.4 Продуктивність праці, грн/люд	$\Pi_{\text{п}}$				

Продовження таблиці 18

1	2	3	4	5	6
1. Показники фінансового стану:					
2.1 Коефіцієнт автономії	$K_{авт}$				
2.2 Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{л}$				
2.3 Коефіцієнт оборотності обігових коштів	$K_{об}$				
2. Ефективність організації збуту та просування товару					
3.1 Рентабельність продажів, %	$P_{пр}$				
3.2 Коефіцієнт завантаження виробничих потужностей	$K_{зав}$				
3.3 Коефіцієнт ефективності реклами та стимулювання збуту	$K_{рекл}$				
4. Конкуретоспроможність продукції					
4.1. Якість товару, балів	$K_{я}$				
4.2. Ціна товару, грн	$K_{ц}$				

Перевести значення одиничних показників конкурентоспроможності аналізованого підприємства у відносні величини (бали), розрахувати коефіцієнт конкурентоспроможності підприємства у минулому та звітному роках та заповнити таблицю 19.

Таблиця 19

Відносні величини показників та коефіцієнт конкурентоспроможності підприємства

Показник	Ум. позн.	Минулий рік	Звітний рік
1. Ефективність виробничої діяльності			
1.1 Витрати на 1 грн товарної продукції	$V_{гр}$		
1.2 Фондовіддача	Φ_B		
1.3 Рентабельність продукції	$P_{тов}$		
1.4 Продуктивність праці	$P_{п}$		
<i>Значення критерію ефективності виробничої діяльності</i>	$E_{вир}$		
2. Фінансовий стан підприємства			
2.1 Коефіцієнт автономії	$K_{авт}$		
2.2 Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{л}$		
2.3 Коефіцієнт оборотності обігових коштів	$K_{об}$		
<i>Значення критерію фінансового стану підприємства</i>	Φ_C		
3. Ефективність організації збуту та просування товару			
3.1 Рентабельність продажів, %	$P_{пр}$		
3.2 Коефіцієнт завантаження виробничих потужностей	$K_{зав}$		
3.3 Коефіцієнт ефективності реклами та стимулювання збуту	$K_{рекл}$		
<i>Значення критерію ефективності організації збуту та просування товару на ринку</i>	$E_{зб}$		
4. Відносний показник конкурентоспроможності товару			
4.1. Якість товару, балів	$K_{я}$		
4.2. Ціна товару, грн	$K_{ц}$		
Коефіцієнт конкурентоспроможності підприємства	ККП		

За результатами проведених розрахунків робити висновки.

ВИМОГИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ

Практичні завдання виконуються студентами в *Microsoft Excel*. Для заповнення таблиць використовуються дані фінансової та статистичної звітності підприємства, дані планів тощо. Здійснення всіх необхідних обчислень потрібно робити із використанням формул і функцій Excel. Заповнену таблицю і побудовану діаграму потрібно перенести в документ *Microsoft Word*, написати аналітичний висновок і здійснити остаточне оформлення виконаного завдання згідно вимог наведених нижче.

Вимоги щодо оформлення таблиць

В таблиці потрібно використовувати шрифт Times New Roman 14 пт (або 12 пт). У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці, розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту.

Наприклад:

Аналіз операційних витрат підприємства				
Показник	Минулий рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення (±)	Темп приросту, %
1. Матеріальні витрати, тис. грн				
2. Витрати на оплату праці, тис. грн				
...	

Таблиця 1.

Вимоги щодо оформлення діаграм:

Діаграму потрібно подавати відразу після тексту, де про неї згадується вперше, або безпосередньо під таблицею. Назву діаграми розміщують під нею, починаючи словом «Рис.» і зазначають її номер.

Наприклад:

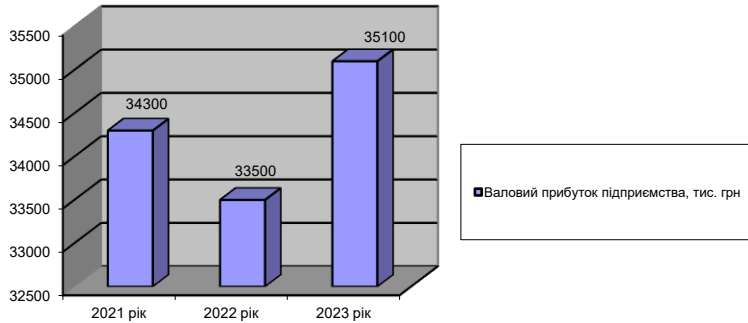

Рис. 1. Динаміка валового прибутку підприємства за 2021-2023 роки, тис. грн.

Вимоги щодо оформлення висновків:

Текст висновку друкують шрифтом Times New Roman, 14пт з міжрядковим інтервалом – 1,5. Поля мають бути наступних розмірів: ліве – 2 см, праве – 1,5 см, верхнє і нижнє – 2 см.

У висновку потрібно дати оцінку динаміці показників за аналізований період, виявити можливі причини їх зміни та вплив на результати господарської діяльності підприємства.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Поточний контроль знань здійснюється протягом семестру під час проведення практичних занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту отримати атестацію з предмету – 60 балів); підсумковий контроль, проводиться у формі заліку, відповідно до графіку навчального процесу.

Накопичування рейтингових балів з навчальної дисципліни

Види навчальної роботи	Мах кількість балів
<i>Аудиторна робота:</i>	
Практична робота № 1	3
Практична робота № 2	3
Практична робота № 3	3
Практична робота № 4	3
Практична робота № 5	3
Практична робота № 6	3
Практична робота № 7	3
Практична робота № 8	3
Практична робота № 9	3
Практична робота № 10	2
Модульна контрольна робота № 1	10
Практична робота № 11	3
Практична робота № 12	3
Практична робота № 13	3
Практична робота № 14	3
Практична робота № 15	3
Практична робота № 16	3
Практична робота № 17	3
Модульна контрольна робота № 2	10
<i>Індивідуальна робота:</i>	
Звіт-презентація про діяльність підприємства	10
Розрахункова робота	20
Всього	100

Критерії оцінювання практичних робіт

Бал	Характеристика
3	Студент виконує практичну роботу самостійно і правильно в повному обсязі. Правильно побудовані діаграми і написані обґрунтовані висновки.
2	Студент виконує практичну роботу самостійно і в повному обсязі, але в розрахунках допущені незначні помилки, наявні недоліки у формулюванні висновків.
1	Студент виконує практичну роботу не самостійно і в не повному обсязі, в розрахунках допущені значні помилки. Висновки неповні.

Шкала оцінювання

ECTS	Бали	Зміст
A	90-100	Бездоганна підготовка в широкому контексті
B	80-89	Повні знання, міцні вміння
C	70-79	Хороші знання та вміння
D	65-69	Задовільні знання, стереотипні вміння
E	60-64	Виконання мінімальних вимог діяльності в стандартних умовах
FX	35-59	Слабкі знання, відсутність умінь
F	1-34	Необхідний повторний курс

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горлачук В. В., О. Ю. Коваленко, Белінська С.М. Економічний аналіз господарської діяльності підприємства: навч. посіб. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 308 с.
2. Грабовецький Економічний аналіз: Навчальний посібник: Київ: Центр учбової літератури, 2009. 256 с.
3. Грицаєнко Г. І., Грицаєнко М. І. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник. Мелітополь: Люкс, 2021. 260с.
4. Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г. Економічний аналіз: підручник. К.: Знання, 2008. 487с.
5. Клименко С. М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2006. 527 с.
6. Косова Т. Д. Організація та методика економічного аналізу: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2012. 528 с.
7. Костюк В. О. Техніко-економічний аналіз діяльності підприємств міського господарства: підручник. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 233 с.
8. Леськів Г. З., Франчук В. І., Левків Г. Я., Гобела В. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 220 с.
9. Міщук Г.Ю., Джигар Т.М., Шишкіна О.О. Економічний аналіз: навч. посібник. Рівне: НУВГП, 2017. 156 с.
10. Черниш С. С. Економічний аналіз: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 312 с.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горлачук В. В., О. Ю. Коваленко, Белінська С.М. Економічний аналіз господарської діяльності підприємства: навч. посіб. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 308 с.
2. Грабовецький Економічний аналіз: Навчальний посібник: Київ: Центр учбової літератури, 2009. 256 с.
3. Грицаєнко Г. І., Грицаєнко М. І. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник. Мелітополь: Люкс, 2021. 260 с.
4. Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г. Економічний аналіз: Підручник. К.: Знання, 2008. 487с.
5. Косова Т. Д. Організація та методика економічного аналізу: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 528 с.
6. Костюк В. О. Техніко-економічний аналіз діяльності підприємств міського господарства: підручник. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 233 с.
7. Міщук Г.Ю., Джигар Т.М., Шишкіна О.О. Економічний аналіз: навч. посібник. Рівне: НУВГП, 2017. 156 с.
8. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. Київ: Знання, 2011. 630 с.
9. Черниш С. С. Економічний аналіз: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 312 с.
10. Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Вид. 2-ге перероб. і допов. Київ: Ліра-К, 2020. 596 с.

ПРО АВТОРІВ

ДАНИЛЕВСЬКА Людмила Сергіївна – викладач кафедри економіки, управління та адміністрування Черкаського державного бізнес-коледжу з 2009 року, спеціаліст першої категорії. У 2008 році закінчила з відзнакою Черкаський державний бізнес-коледж та здобула кваліфікацію бакалавра з економіки підприємства. У 2010 р. закінчила з відзнакою магістратуру Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана за спеціальністю «Економіка підприємства».

Є автором та співавтором понад 15 наукових та навчально-методичних праць, у т.ч. 1-ї колективної монографії, 2 наукових публікацій у наукових виданнях, включених до переліку фахових видань України та є укладачем 4 навчально-методичних розробок, які впроваджено в освітній процес Черкаського державного бізнес-коледжу.

Нагороджена Почесною грамотою Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації (2016 р.), Почесною грамотою Черкаської обласної ради (2023 р.).

ДОЛОКА Людмила Вікторівна – викладач кафедри економіки, управління та адміністрування Черкаського державного бізнес-коледжу з 2007 року, спеціаліст вищої категорії. Закінчила з відзнакою Модельний центр підготовки та перепідготовки фахівців за спеціальністю «Комерційна діяльність» у 2000 р., Черкаський державний технологічний університет за спеціальністю «Економіка підприємства» у 2006 році.

Є автором та співавтором понад 20 наукових та навчально-методичних праць, у т.ч. 1-ї колективної монографії, 5 наукових публікацій у наукових виданнях, включених до переліку фахових видань України та є укладачем 6 навчально-методичних розробок, які впроваджено в освітній процес Черкаського державного бізнес-коледжу.

Нагороджена Почесною грамотою Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації (2020 р.), Почесною грамотою Черкаської обласної ради (2023 р.)

КУЗНЕЦОВА Наталія Богданівна, викладач Черкаського державного бізнес-коледжу з 2006 року, з 2022 року завідувач кафедри економіки, управління та адміністрування, доктор економічних наук, доцент, викладач-методист. Закінчила Київський торговельно-економічний інститут за спеціальністю «Економіка і управління в торгівлі і громадському харчуванні» (1992); Прикарпатський університет імені Василя Стефаника за спеціальністю «Бухгалтерський облік» (2002). Кандидат економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» (2013); доктор економічних наук за спеціальністю 272 «Міжнародні економічні відносини» (2023).

Є автором понад 65 навчально-методичних та наукових праць, у т.ч. у 2-х колективних монографіях, 19 наукових публікацій у наукових виданнях, включених до переліку фахових видань України, у т.ч. 5 – індексованих у міжнародних наукометричних базах Scopus, Web of Science, 5 в іноземних виданнях.

Нагороджена Грамотою Національної академії педагогічних наук (2016), Подякою Міністерства освіти і науки України (2019), Почесною грамотою Черкаської обласної організації профспілки працівників освіти і науки України (2023).

ЦИБАНЬ Анжела Олександрівна – викладач кафедри економіки, управління та адміністрування Черкаського державного бізнес-коледжу з 2011 року, спеціаліст першої категорії. У 2009 році закінчила з відзнакою Черкаський державний бізнес-коледж за спеціальністю «Економіка підприємства». У 2010 році закінчила з відзнакою Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини за спеціальністю «Економіка підприємства». У 2018 році закінчила

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького за спеціальністю «Педагогіка вищої школи».

Є автором та співавтором 19 наукових та навчально-методичних праць, в т.ч. 1-ї колективної монографії, 1 наукової публікації у науковому виданні, включеному до переліку фахових видань України та є укладачем 6 навчально-методичних розробок, які впроваджено в освітній процес Черкаського державного бізнес-коледжу.

Нагороджена Почесною грамотою Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації (2016 р.), Грамотою Управління сім'ї, молоді та спорту Черкаської обласної державної адміністрації (2016 р.), Почесною грамотою Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації (2022 р.).

Навчальне видання

ДАНИЛЕВСЬКА Людмила Сергіївна
ДОЛОКА Людмила Вікторівна
КУЗНЕЦОВА Наталія Богданівна
ЦИБАНЬ Анжела Олександрівна

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА

Завдання до виконання практичних робіт

Комп'ютерний набір Л.С. Данилевська

Підписано до друку 30.12.2024 р. Формат 60x80^{1/16}
Папір офсет. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 1.62. Тираж 20 прим. Зам. № 384

За довідками з питань реалізації
звертатись за тел. (472) 64-05-15